

szomszédság és közösség

FOGARASSY LÁSZLÓ

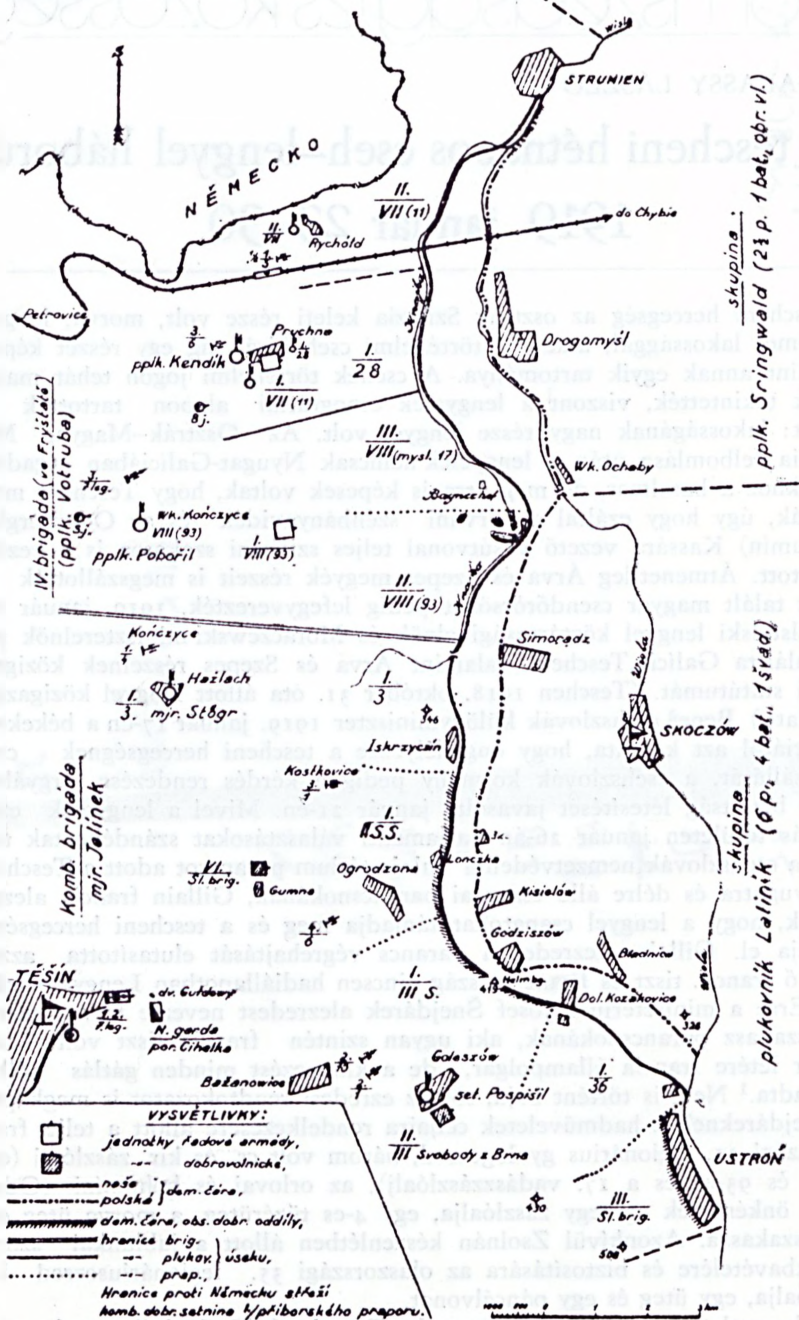
A tescheni hétnapos cseh–lengyel háború 1919. január 23–30.

A tescheni hercegség az osztrák Szilézia keleti része volt, morva, lengyel és német lakossággal, amely a történelmi cseh királyság egy részét képezte, mint annak egyik tartománya. A csehek történelmi jogon tehát magukénak tekintették, viszont a lengyelek etnográfiai alapon tartották rá igényt: lakosságának nagy része lengyel volt. Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása után a lengyelek nemcsak Nyugat-Galiciában ragadták magukhoz a hatalmat, de még arra is képesek voltak, hogy Teschent megszállják, úgy hogy ezáltal a karwini szénbányavidék és az Oderbergből (Bohumín) Kassára vezető vasútvonal teljes sziléziai szakasza is a kezükbe jutott. Átmenetileg Árva és Szepes megyék részeit is megszállották és az itt talált magyar csendőrörsöket pedig lefegyverezték. 1919. január 10-én Pilsudski lengyel köztársasági elnök és Moraczewski miniszterelnök pedig aláírta Galícia, Teschen, valamint Árva és Szepes részeinek közigazgatási statútumát. (Teschen 1918. október 31. óta állott lengyel közigazgatás alatt.) Beneš csehszlovák külügyminiszter 1919. január 17-én a békekonferenciától azt kívánta, hogy engedélyezze a tescheni hercegségnek cseh megszállását, a csehszlovák kormány pedig a kérdés rendezése tárgyában közös bizottság létesítését javasolta január 21-én. Mivel a lengyelek ezen a vitás területen január 26-án parlamenti választásokat szándékoztak tartani, a csehszlovák nemzetvédelmi minisztérium parancsot adott a Teschentől nyugatra és délre álló csapatok parancsnokának, Gillain francia alezredesnek, hogy a lengyel csapatokat támadja meg és a tescheni hercegséget foglalja el. Gillain alezredes a parancs végrehajtását elutasította azzal, hogy ő francia tiszt és Franciaország nincsen hadiállapotban Lengyelországgal. Erre a minisztérium Josef Snejdárek alezredest nevezte ki a tescheni védőszakasz parancsnokának, aki ugyan szintén francia tiszt volt, cseh ember létére francia állampolgár, de a kinevezést minden gátlás nélkül elfogadta.¹ Nem is történt baja, sőt az ezredesi rendfokozatot is megkapta.

Snejdáreknek a hadműveletek céljaira rendelkezésére állott a teljes franciaországi 21. legionárius gyalogezred, három volt cs. és kir. zászlóalj (egy 34-es és 93-as és a 17. vadászzászlóalj), az orlovi és bohumini (Oderberg) önkéntesek egy-egy zászlóalja, egy 4-es tüzéreg, a morva üteg egy lövegszakasza. Azonkívül Zsolnán készenlétben állott a jablunkai szoros birtokbavételére és biztosítására az olaszországi 35. legionárius ezred két zászlóalja, egy üteg és egy páncélvonat.

A lengyel tescheni front parancsnoka Franciszek X. Latinik ezredes volt, korábban osztrák–magyar tiszt, aki ebben az időszakban 16 lövészsázadadal, 4 nem komplett géppuskásszázaddal, egy lovaskülönítménnyel és egy

Rozložení čs. vojsk na dem. čáře u Visly v pol únoru 1919.

Vojenský zeměpisný ústav v Praze.

tábori üteggel rendelkezett. Azonkívül volt 540 csendőre 6 tiszttel, 54 állomáson elszórva.²

Šnejdárek január 23-án felszólítást küldött a lengyel parancsnoknak, hogy csapatait a tescheni hercegség területéről vonja ki, különben azt fegyveres erővel fogja birtokba venni. Latinik ezredes a kétórás ultimátumra nem válaszolt. Erre Šnejdárek délután négy órakor parancsot adott a támadásra két oszlopban, és pedig Bohumín (Oderberg) és Karvinná (Karwin) felé. Bohumínt két cseh zászlóalj támadta meg, azt bekerítette és az ottani lengyel helyőrséget (2 gyalog- és fél géppuskásszázad) egy órai harc után elfogta, utána arcvonalát a másnapra virradó éjjel Petrovicére toltta ki.³ A karwini szénmedencét a lengyelek egy zászlóaljjal, egy-egy lovas- és lövegszakasszal, a helyi milíciával és a felfegyverzett lengyel ajkú munkássággal védték négy cseh zászlóalj rohama ellen. A lengyel helyőrség az éj folyamán visszavonult Pogwizdów–Kaczyce vonalára, a milícia még január 24-én délelőtt utcai harcokat vívott Karvinná belterületén, de 11 órára azt is leszerelték. A zsolnai csoport birtokába vette az oderbergi vasútvonal fontos alagútját a jablunkai szorosban. A lengyelek elmulasztották felrobbantani a hidakat, csupán a síneket szakították meg néhány helyen.

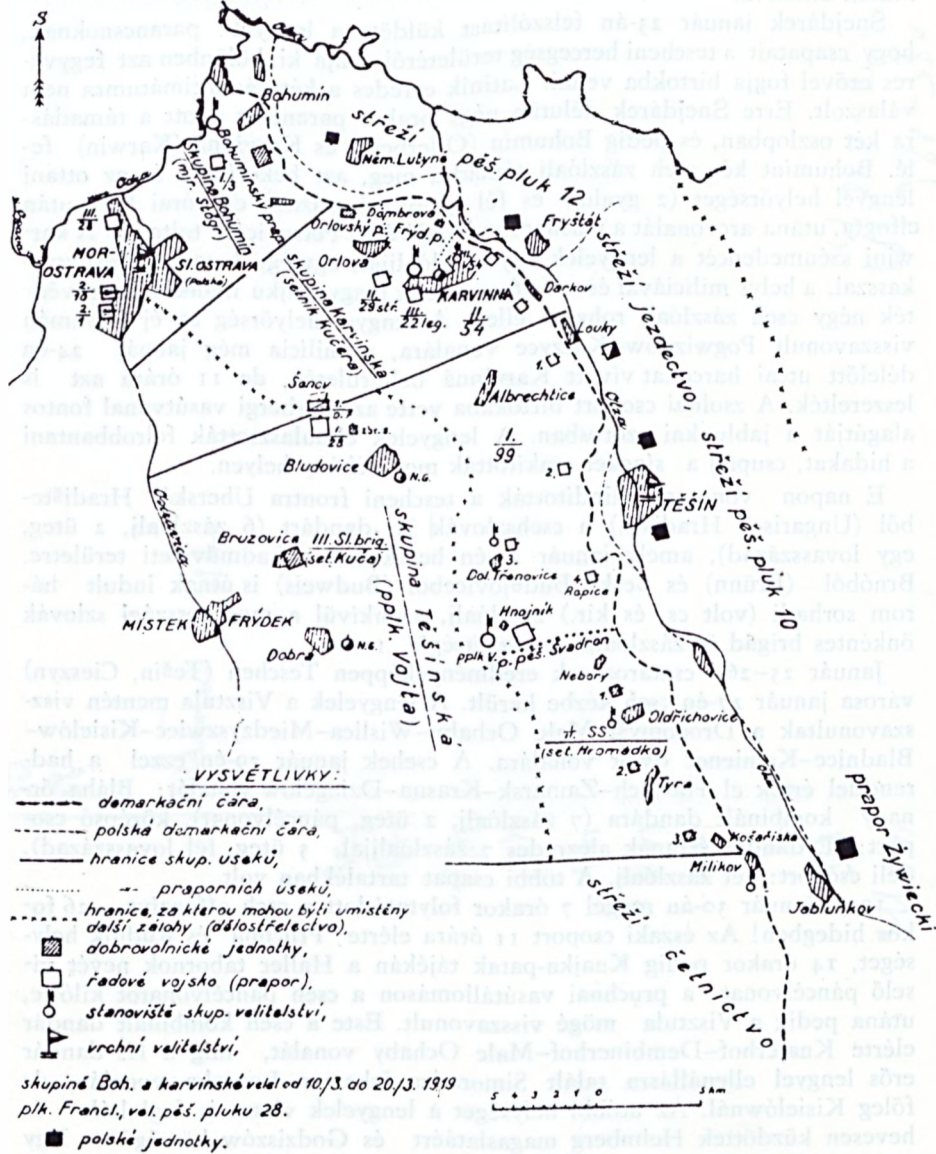
E napon vonaton elindították a tescheni frontra Uherské Hradištěből (Ungarisch Hradisch) a csehszlovák II. dandárt (6 zászlóalj, 2 üteg, egy lovasszázad), amely január 25-én beérkezett a hadművelleti területre. Brnóból (Brünn) és České Budějovicéből (Budweis) is útnak indult három sorhadi (volt cs. és kir.) zászlóalj, azonkívül a morvaországi szlovák önkéntes brigád öt zászlóalja is segítségül ment.

Január 25–26-i csatározások eredményeképpen Teschen (Tešín, Cieszyn) városa január 27-én cseh kézbe került. A lengyelek a Visztula mentén visszavonultak a Drogomyśl–Male Ochaby–Wislica–Miedzyszewiec–Kisielów–Bladnice–Kamienec dwór vonalára. A csehek január 29-én ezzel a hadrenddel érték el Hažlach–Zamarsk–Krasna–Dziegelów vonalát: Bláha őrnagy kombinált dandára (7 zászlóalj, 2 üteg, páncélvonat), középső csoport: II. dandár (Hanák alezredes 7 zászlóaljjal, 5 üteg, fél lovasszázad), déli csoport: két zászlóalj. A többi csapat tartalékban volt.

1919. január 30-án reggel 7 órakor folytatódott a cseh offenzíva, –26 fokban hidegben! Az északi csoport 11 órára elérte Pruchna és Rudnik helységet, 14 órakor pedig Knajka-patak tájékán a Haller tábornok nevét viselő páncélvonat a pruchnai vasútállomáson a cseh páncélvonatot kilötte, utána pedig a Visztula mögé visszavonult. Este a cseh kombinált dandár elérte Knajerhof–Dembinerhof–Male Ochaby vonalát, míg a II. dandár erős lengyel ellenállásra talált Simoradza–Iskrzyn–Lonczka vonalán, de főleg Kisielównál. Az utóbbi helységet a lengyelek vissza is foglalták és hevesen küzdöttek Helmburg magaslatáért és Godziszów községért. Egy cseh zászlóalj Górný Nierodzumnál átjutott a Visztulán is, de előretolt helyzetében bekerítéstől tartva, estére visszatért a folyó mögé. A cseheknek nem sikerült a harcok beszüntetéséig Visztulán túlnyomni az összes lengyel csapatokat, Ochabynál azonban visztulai hídfőállást szereztek. Skoczównál levő állásuk két oldalt veszélyeztetve volt, ezért Šnejdárek alezredes másnapra kitűzte ennek az elfoglalását. Ekkor azonban parancsot kapott Prágából, hogy a további hadműveleteket szüntesse be. Erre hadikövetet küldött Latinik ezredeshez és fegyverszünetet ajánlott, amit az elfogadott, így a harcok 1919. január 31-re virradó éjjel bevégeződtek.

Rozložení čs. vojsk na demarkační čáře počátkem března 1919.

Vojenský zeměpisný ústav v Praze.

Ebben az időpontban a tescheni fronton cseh részről 23 zászlóalj, 6 és fél tábori és 3 nehézűteg, 2 lovasszázad, valamint egy-egy páncélvonat állott, lengyel részről pedig 37 gyalogszázad, 4 tábori és egy nehézűteg, 3 lovasszázad és egy páncélvonat.⁴ A harcok veszteségi mérlege a következő volt: cseh részről elesett 2 tiszt, 51 katona, megsebesült 3 tiszt, 121 katona, eltűnt 7 katona.⁵ Betegállományba került – főleg fagyási sebekkel 63 katona. A lengyel oldalon elesett 4 tiszt, 88 katona, megsebesült 855 tiszt és katona, fogságba esett 37 tiszt és 502 katona. (2 tisztet és 270 katonát Bohumín (Oderberg) elfoglalása alkalmával fogtak el!) 813 tiszt és katona az eltűntek és szökevények listájára került.

Az antant diplomáciája igen rugalmasnak bizonyult, amikor a két szövetségese közti határvitát rendezni kellett. Február harmadikán Párizsban olyan egyezség jött létre Beneš és Dmowski, a két állam között, amelyben tudomásul vették a nagyhatalmak állásfoglalását: „Azon nemzetek, amelyek az ügyek rendezését a békekonferenciára bízták, a döntés előtt nem törekedhetnek túszok szedésére, vagy olyan terület elfoglalására, amelyre igényt tartanak. Megerősítik azt, hogy a cseh nemzet képviselői kötelezik magukat, hogy véglegesen megtartják a katonai alakulataikat a fent említett vasútvonalak (megelőző szöveg szerint: Bohumín–Těšín és Těšín–Jablunkov) mentén egészen addig, amíg a békekonferencia végleges döntést nem hoz a terület megosztásáról. A Těšín északi része és a szénbányavidék közti vasútvonal a cseh haderők birtokában marad, míg a vasútvonal Těšinnél kezdődő déli része Těšín városával együtt egészen Jablunkovig (beleszámítva) a lengyel katonaság megszállása alá kerül.

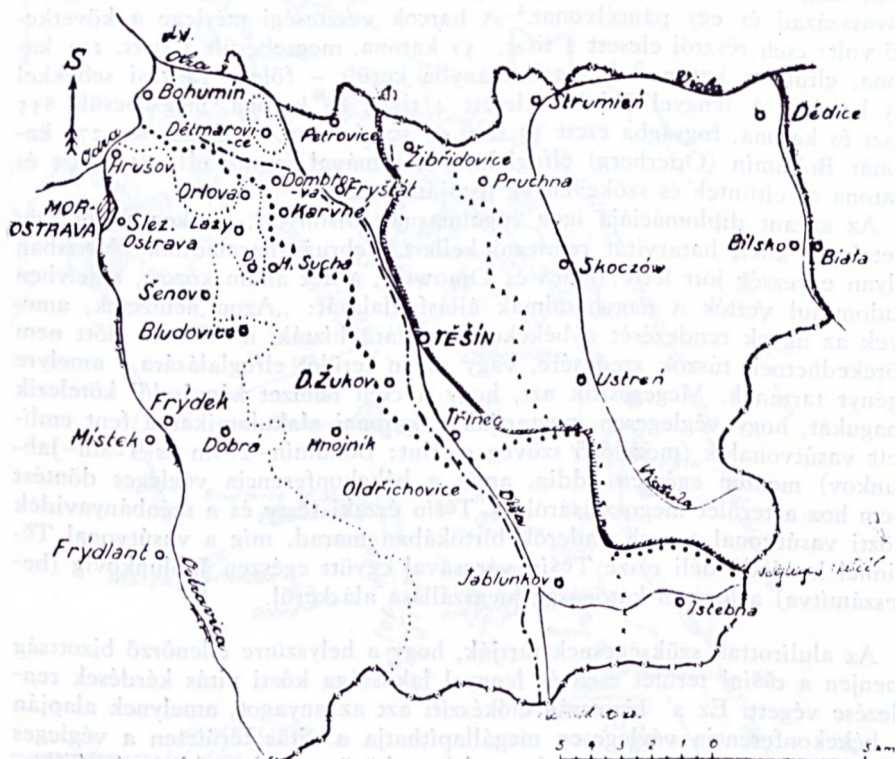
Az alulírottak szükségesnek tartják, hogy a helyszínrre ellenőrző bizottság menjen a těšíni terület cseh és lengyel lakossága közti vitás kérdések rendezése végett. Ez a bizottság előkészíti azt az anyagot, amelynek alapján a békekonferencia véglegesen megállapíthatja a vitás területen a végleges határt a csehek és lengyelek között. A bizottság Těšínben fog hivataloskodni... „– Az egyezmény értelmében tilos volt a tescheni hercegségben választásokat és sorozásokat tartani egészen a békekonferencia döntéséig és kimondotta, hogy ha bármelyik fél a hercegség vagy annak egy részének annektálására törekedne, azt a békekonferencia nem fogja elismerni. A cseh nemzet képviselői kötelezték magukat a lengyel hadifoglyok azonnali szabadon bocsátására teljes felszerelésükkel együtt.

Ezt az egyezményt Dmowski és Beneš kivül a nagyhatalmak képviselői: Wilson, Lloyd, Orlando és Clemenceau is ellenjegyezték.⁶

Február 24-én megérkezett Varsóból Teschenbe az antantmisszió elnöke, Nissel francia tábornok néhány francia és olasz tiszttel és megállapította az új demarkációs vonalat, amely mögé a cseh csapatoknak vissza kellett vonulniuk. A február 25-én kelt egyezmény szerint az új cseh vonal Bohumín-pályaudvartól keletre kezdődött, Loukynál érte el az Olzafolyót, a těšíni pályaudvarról 500 méternyire nyugatra elhagyta és innen délre húzódott a jablunkai szoros felé, mintegy 1 km távolságra a vasútvonaltól. A cseh csapatoknak az egész fronton még aznap meg kellett kezdeni a visszavonulást, a lengyel csapatok csak huszonnég óra leforgása után követhették őket. Az egyezmény semleges zónát is állapított meg a

Vývoj těšínské otázky na mirové konferenci.

VYŠVĚTLIVKY:

- původní hranice,
- ..... Záj. ohraničení podle úmluvy N.V. pro Těšínsko a PR. Narodowe z 5./XI. 1918,
- ..... hranice podle francouzského návrhu ze dne 14. dubna 1919,
- ..... hranice, navržená předsedou těšínské doh. komise plkem Tissim v červenci 1919,
- defin. hranice podle rozh. valyčlenské konference ze dne 28. července 1920,
- hranice podle vojenské úmluvy z 25. února 1919.

két haderő közt. Mind a két fél a semleges zónától nyugatra, illetve keletre 10 km szélességű területen csak négy-négy zászlóaljnyi gyalogságot tarthatott, legfeljebb három-három ezer főnyi létszámmal.⁷ A fegyverszünet folyamán kétszer került sor fegyveres összetűzésre csehek és lengyelek közt (Istebna, február 2. és Bagnerhof, február 21.), amelynek halottai és sebesültjei voltak.⁸ Ez is bizonyította, hogy a semleges zónára valóban szükség volt.

Ezzel a demarkációs vonallal a csehek nem voltak megelégedve, mert amikor három-négy hónap múlva a Magyar Tanácsköztársaság elleni háborúhoz csapatokat toltak el, a tescheni vasútvonalat nem használhatták és a vlárai szoroson át vezető vonalra voltak utalva. Az utóbbi vonalat azonban a Vág árvizei megrongálták, ekkor azonban Prága diplomáciai úton kieszközölte, hogy csapatait leplombált vasúti kocsikban szállíthatja a Těšín–Jablunkov közti, lengyelek által ellenőrzött vonalon a magyar hadszíntérre.

A békekonferencia Legfelsőbb Tanácsa 1919. szeptember 27-én határozatot hozott, hogy a tescheni hercegség, valamint Árva és Szepes megye 27 községében a lakosság népszavazással fog dönteni, hogy Csehszlovákiához vagy Lengyelországhoz kíván-e tartozni. A népszavazási bizottság székhelyül Teschen (Těšín, Cieszyn) várost jelölte meg. Ez a nagyhatalmak egy-egy képviselőjéből állott, amelyhez a két érdekelt állam is delegált egy-egy képviselőt felszólalási joggal. A népszavazás megkezdése előtt a lengyel és csehszlovák csapatoknak a vitás területről ki kellett vonulni, a rendfenntartás pedig antantcsapatok feladata volt.⁹

A népszavazásra azonban nem került sor, mert a csehszlovák és lengyel kormány 1920. július 10-én egyezségeket kötött, hogy lemondanak a népszavazás végrehajtásáról, a határok megállapítását a nagyhatalmakra bízzák és a döntésüknek eleve alávetik magukat. Az egyezséget a Nagykövetei Tanácsa elfogadta és 1920. július 28-án hozott határozatával a volt tescheni hercegségben a lengyel–csehszlovák határt így állapította meg: a volt német–osztrák határ közelében fekvő Pieršné községnél kezdődik, innen a határvonal Olša folyó felé vezet és azt Roje községnél elérve Teschenen túl is követi, úgyhogy a várost kettévágja. Teschentől délkeletre a vonal Olšát elhagyva a Visztula felé kanyarog, de azt el nem éri, végül Javořinka és Bukovec községek közt éri el a volt sziléziai–magyar határt¹⁰ Eszerint a szénbányák Csehszlovákiának jutottak, Árva és Szepes megye részeit pedig Lengyelország kapta meg.¹¹

A csehszlovák csapatok Teschenben az új határig terjedő területet a demarkációs vonaltól kiindulva 1920. augusztus 6–8. között megszállták és ezzel a határkérdés katonai vonalon lezárult.

JEGYZETEK

Ez a dolgozat elsősorban Ježek, Zdeněk ny. vezérkari ezredes „Účast dobrovolníku v bojích o Slovensko a Těšinsko v letech 1918–1919”. (Az önkéntesek részvétele a Szlovákiáért és Teschenéért lefolyt harcokban 1918–1919), Praha 1937. c. könyv II. része (255–342, főleg a 300–316. oldal) alapján készült, figyelembe véve a Prof. Dr. Hummelberger Walter, „Die Kämpfe in der Slowakei und um Teschen in den Jahren 1918–1919” c. tanulmányát. (Die Nachkriegszeit 1918–1922, Kämpfe, Staaten und Armeen nach dem Ersten Weltkrieg, Wien 1973, 82. oldaltól, ezen belül a 90–99. old.).

1. Életrajza: Hummelberger 91. Ebből látható, hogy, mint a francia idegenlégió közkapitánya kezdte meg karrierjét a francia hadseregben és mint csehszlovák hadseregtábornok 1935-ben vonult nyugalomba.
2. Hummelberger 92–93.
3. Ježek 309–313.
4. Hummelberger 95.
5. Hummelberger 97. Más adat szerint a cseh veszteségek a tescheni háborúban: 44 halott (3 légionárius tisztt, 14 légionárius katona, 27 hazai katona), 119 sebesült (1–1 légionárius és hazai – értsd: volt cs. és kir. tisztt, 24 légionárius és 95 hazai katona). — Pekárek, Artur: Obsazení Těšína a útok na Skočov (Vojenské Rozhledy 1924. 173–181. oldal.). A szerző szerint összesen 20 zászlóalj (3 francia, 3 olasz és 14 hazai) és 7 úteg (3 olasz és 4 hazai) harcolt a lengyelek ellen. A hazai alakulatok egy része önkéntesekből állt össze.
6. Ježek, 3. sz. okmány, 333–334.
7. Uo. 4. sz. okmány, 335–336.
8. Uo. 306.
9. Uo. 6. sz. okmány, 338–340. A népszavazási területen történekről a fegyverszünet után: 267–273. A cseh álláspontot védi. Lengyel forrás nem állt a szerző rendelkezésére.
10. A határvonal részletes leírása: 7. sz. okmány, 341–342. (Csak a tescheni hercegség területén.) Spaa-ban a Nagykövetek Tanácsa tartott 1920. július 10-én konferenciát, 273–274.
11. Szepes megyéből 12, Árva megyéből 14 község került Lengyelországhoz, de a határmegállapító bizottság 1924. február 11-i határozata alapján két árvali község visszakerült Csehszlovákiához és egy kettévágott árvali község csehszlovákiai része Lengyelországhoz jutott. Lásd: Majtán, Milan: Názvy obcí na Slovensku za ostatních dvěsto rokov (A szlovákiai helységnevek az utolsó kétszáz évben), Bratislava, 1972., 6. o.

A térképmelléklet szövegének (ex: Ježek 269. o.) fordítása: Vvvoj těšínské otázky na mírové konferenci — A tescheni kérdés kialakulása a békekonferencián.

Vysvětlivky = Magyaráztat.

Puvodní hranice = Eredeti határok.

Záj. ohraničeny podle úmluvy NV pro Těšínsko a PR Narodowe z 5. XI. 1918. — Az érdekek elhatárolása a tescheni (cseh) nemzeti bizottság és az (ottani) lengyel nemzeti tanács között 1918. november 5-én.

Hranice podle francouzského návrhu ze dne 14. dubna 1919. — Az 1919. április 14-i francia határjavaslat.

Hranice, navržená předsedou těšínské doh. komise plkem Tissim v červenci 1919 — A tescheni antantbizottság elnöke, Tissí ezr. által 1919. júliusában javasolt határ.

Defin. hranice podle rozh. velvyslancské konference ze dne 28. července 1920 — Végleges határ a Nagykövetek Tanácsának 1920. július 28-i határozata alapján.

Hranice podle vojenské úmluvy z 25. února 1919. — Az 1919. február 25-i katonai egyezmény szerinti határ (demarkációs vonal).